

รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ
และการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของ
นักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาชานนทบุรี เขต 1*

THE PARTICIPATORY LEARNING MANAGEMENT MODEL BASED ON
THE BUDDHIST INTEGRAL THEORY AND LEARNING WITH HAPPINESS
TO ENHANCE ELEMENTARY STUDENTS' EMOTIONAL QUOTIENT
UNDER NONTHABURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

ณัฐพงษ์ พลหน่วยตระกูล*

Nuttapong Phonnuaytrakoon*

เกียรติสุดา ศรีสุข

Kiatsuda Srisuk

น้ำผึ้ง อินทะเนตร

Nampueng Intanate

ศักดิ์ดา สวาทยานันท์

Sakda Swathanan

คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาหลักสูตร การสอน และเทคโนโลยีการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Faculty of Education, Curriculum, Teaching and Learning Technology, Chiang Mai University, Thailand

*Corresponding author E-mail: nuttgk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชานนทบุรี เขต 1 และ 2) เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชานนทบุรี เขต 1 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยเชิงพัฒนา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สังกัดสำนักงานเขต

พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชนบทบุรี เขต 1 จำนวน 105 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น และ 2) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย และคำนวณคะแนนพัฒนาการผลการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้ที่มีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ (1) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ (3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ มี 5 ขั้นตอน คือ 1. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุข 2. เรียนรู้เพื่อพัฒนาจิต 3. สะท้อนคิดเพื่อสร้างคุณลักษณะ 4. เสริมสร้างทักษะทางสังคม และ 5. ประเมินอารมณ์แบบ 360° และ (4) การวัดและประเมินผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์จากการประเมินตนเองของนักเรียน จากการประเมินโดยครูผู้สอน และจากการประเมินโดยผู้ปกครองมีพัฒนาการระดับปานกลาง

คำสำคัญ: ความฉลาดทางอารมณ์, รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม, ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ, การเรียนรู้ที่มีความสุข

Abstract

The purposes of this research article are as follows: 1) to develop the participatory learning management model based on the Buddhist Integral Theory and learning with happiness to enhance elementary students' emotional quotient under Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 and 2) to study the results from using the participatory learning management model based on the Buddhist Integral Theory and learning with happiness to enhance elementary students' emotional quotient under Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1. The researcher proceeded according to the research and development methodology. The samples were 105 Grade 5 students under Nonthaburi Educational Service Area Office 1. The samples were selected with the purposive sampling method. The research instruments were as follows: 1) the developed learning model, and 2) the students' emotional quotient evaluation form. The data were analyzed by calculating the means and calculating developmental scores of the students' emotional quotient evaluations. The findings revealed that, 1) It was found that the participatory

learning management model based on the Buddhist Integral Theory and learning with happiness consisted of four components: (1) the principles of the learning model; (2) the objectives of the learning model; (3) the five learning procedures including 1. creating learning atmosphere with happiness, 2. learning for mental developments, 3. reflecting thoughts for characteristic developments, 4. developing social skills and 5. evaluating emotions for 360 degrees; and (4) the evaluations of the learning model. 2) The results from using the participatory learning management model according to the students' self-evaluations, the teachers' evaluations, and the parents' evaluations were at the moderate level

Keywords: Emotional Quotient, Participatory Learning Management, The Buddhist Integral Theory, Learning with Happiness

บทนำ

วิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีความรู้ และทักษะพื้นฐาน ที่จำเป็นต่อการศึกษต่อการศึกษาประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพสาระสำคัญดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ไม่ละเลยความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา ทักษะกระบวนการที่จำเป็นในชีวิต ค่านิยม เจตคติ คุณธรรมจริยธรรม รวมถึงการพัฒนาด้านอารมณ์และสังคมของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาของ วรภัทร์ ภูเจริญ ที่อธิบายว่า การเรียนรู้สมัยใหม่เน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ไม่ใช่เพียงการพัฒนาสติปัญญาทางสมองของผู้เรียนเพียงอย่างเดียว เนื่องจากความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นต้องเกิดจากการเรียนรู้ผ่านการพัฒนาปัญญาทั้งร่างกาย ฐานใจ และฐานคิดควบคู่กันไป พฤติกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา ได้แก่ การมีจิตอาสา การเห็นใจผู้อื่น การควบคุมตนเอง การมีค่านิยมที่ดี ความสามารถในการแยกแยะกุศลและอกุศล รวมถึงความฉลาดทางอารมณ์ (วรภัทร์ ภูเจริญ, 2559)

กรมสุขภาพจิต อธิบายว่า แนวคิดที่มุ่งเน้นพัฒนาคนด้านเชาว์ปัญญาเพียงอย่างเดียวเหมือนในอดีต ก่อให้เกิดผลเสียที่ตามมา ซึ่งมีการศึกษาวิจัยจำนวนมากแสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีเชาว์ปัญญาสูง กลับล้มเหลวในการเป็นผู้บริหาร เพราะขาดความเข้าใจมนุษย์ และขาดการมีปฏิสัมพันธ์และอารมณ์ที่ดีกับบุคคลอื่น (กรมสุขภาพจิต, 2545) สอดคล้องกับแนวคิดของ Labby, S. F. C. et al. ที่ว่าการมีเชาว์ปัญญาสูงเพียงอย่างเดียวไม่ได้บ่งชี้ความสำเร็จในชีวิต

เพราะในความเป็นจริงชีวิตต้องได้รับการพัฒนาทักษะและความสามารถในด้านอื่นอีกมากมาย ความฉลาดด้านสติปัญญา (IQ) ส่งผลเพียงเล็กน้อยต่อความสำเร็จขององค์กร ซึ่งมีปัจจัยอื่นที่ส่งผล ความสำเร็จ ได้แก่ ความฉลาดทางสังคมและอารมณ์ และทักษะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์มีความสำคัญยิ่งต่อสัมฤทธิ์ผลและ ความสำเร็จทางอาชีพ (Labby, S. F. C. et al., 2013) ในทำนองเดียวกัน Mayer, J.D. et al. กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นการสร้างแรงกระตุ้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเพื่อ สร้างสรรค์การทำงานและการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข จากการศึกษาเอกสารที่งานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง พบปัจจัยที่ส่งผลต่อความฉลาดทางอารมณ์ในหลายด้านทั้งปัจจัยที่เกิดขึ้นจากภายใน ตัวบุคคล ปัจจัยภายนอกที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิตของบุคคล รวมถึงปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับสถานภาพของบุคคลในมิติต่าง ๆ (Mayer, J.D., et al, 2000) ดังนั้น การพัฒนา ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนให้ได้ผลต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ แบบองค์รวม การ ปลูกฝังพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์จึงต้องร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครองนักเรียน รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุ เป้าหมาย

จากการสำรวจของกรมสุขภาพจิต พบว่าเด็กประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการประเมิน ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ร้อยละ 77.1 มีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในเกณฑ์ปกติขึ้นไป จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด 23,274 ราย (กรมสุขภาพจิต, 2559) แม้ผลการสำรวจดังกล่าว จะบรรลุค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้คือร้อยละ 70 แต่ยังมีนักเรียนที่มีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ใน ระดับต่ำที่ควรได้รับการพัฒนาถึง ร้อยละ 23 และข้อมูลดังกล่าวไม่สามารถสรุปได้ว่าเด็ก นักเรียนไทยในช่วงวัยอื่น ๆ โดยเฉพาะในช่วงกำลังเข้าสู่วัยรุ่นจะมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ใน เกณฑ์ที่ไม่น่าเป็นห่วง จากการศึกษาสภาพปัญหาในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของ นักเรียนระดับประถมศึกษา ข้อมูลผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 1 จำนวน 110 คน พบว่า สภาพการดำเนินงานแบบ มีส่วนร่วมในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนที่อยู่ในระดับน้อยที่สุด 3 ลำดับ ได้แก่ 1) ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความ ฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง 2) ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ร่วมกันวางแผนและ ตัดสินใจกำหนดหรือกิจกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน และ 3) ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์ร่วมกันประเมินและสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกลไกในการ พัฒนาด้วยการส่งเสริมให้ศึกษานิเทศก์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนในโรงเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ที่ศึกษานิเทศก์และครูผู้สอนร่วมกันพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนในงานวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษาพบว่า หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ได้ ดังที่ (กุสุมา เมฆะวิภาต, 2560) ได้ศึกษาการบูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาสร้างจิตสำนึกให้แก่ นักเรียนด้วยการเรียนรู้และการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครองและพระสงฆ์ ช่วยสร้างวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่เจริญสมวัย และยังทำให้นักเรียนมีบุคลิกภาพที่พึงปรารถนา ผู้วิจัยจึงศึกษาทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ ซึ่งเป็นองค์ความรู้จากงานวิจัยของ อรทัย มีแสง โดยมีรากฐานมาจากทฤษฎี บูรณาการของ เคน วิลเบอร์ ที่นำเสนอว่า ปัญหาทุกอย่างในโลกปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ สามารถแก้ไขด้วยการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างรอบด้าน โดยมีปัจจัยหลักอยู่ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเจตนา (I) ด้านพฤติกรรม (It) ด้านวัฒนธรรม (We) และด้านสังคม (Its) โดยการพัฒนาจิตปัญญาอย่างบูรณาการ จะช่วยทำให้ศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ในมนุษย์มีการเติบโตและพัฒนาได้เต็มรูปแบบ ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธสามารถนำไปพัฒนาตนเองและสังคม เช่น การส่งเสริมให้เยาวชนทำกิจกรรมเพื่อสังคม การส่งเสริมความรู้เรื่องความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยเพื่อให้เกิดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม และยังสามารถนำไปพัฒนาสังคมให้เกิดความสงบสุขได้อีกด้วย ซึ่งการปรับปรุงพฤติกรรมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธนี้ ทำได้ 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การปรับปรุงพฤติกรรมด้วยศีล 2) การปรับปรุงพฤติกรรมด้วยจิต จริต หรือ จริยา และ 3) การปรับปรุงพฤติกรรมด้วยกรอบเสขียวัตร ซึ่งเทียบได้กับ “สมบัติของผู้ดี” (อรทัย มีแสง, 2555)

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนที่ผู้วิจัยสังเคราะห์จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ด้าน คือ 1) การรับรู้และเข้าถึงอารมณ์จิตใจของตนเองและผู้อื่น 2) ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ตนเอง และ 3) ความสามารถในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ พบว่า มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข โดยการเรียนรู้อย่างมีความสุขช่วยให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี มีความสุข สดชื่นเบิกบาน รู้จักรักผู้อื่น เผื่อแผ่ความรู้สึกและความสัมพันธ์ที่ดีจากประสบการณ์ที่ได้รับ และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น เห็นคุณค่าของตนเอง และยังช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้วยการจัดการเรียนรู้ภายใต้แนวคิดทฤษฎี 6 ประการ คือ 1) สร้างความรักและความศรัทธา 2) เห็นคุณค่าการเรียนรู้ 3) เปิดประตูสู่ธรรมชาติ 4) มุ่งมั่นและมั่นคง 5) มีมิตรภาพ และ 6) ชีวิตที่สมดุล ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุขทั้ง 6 ทฤษฎีมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน โดยเด็กจะต้องได้รับการยอมรับในจุดเด่นจุดด้อยของตัวเอง ทั้งพ่อแม่และครูควรเข้าใจในความแตกต่างในธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างให้เด็กเกิดความรักและศรัทธา เมื่อเด็กมีความรักและศรัทธาก็จะสนใจและเห็นคุณค่าในการเรียนรู้ โดยในการจัดการเรียนการสอนครูจะต้องจัดบทเรียนให้สนุกและน่าสนใจ จัดบรรยากาศในการเรียนที่ผ่อนคลาย กระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้

ความคิด จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในและนอกห้องเรียน (กิตติยวดี บุญเชื้อ และคณะ, 2540) สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ อิศรา จิตตะโล ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้อย่างมีความสุขของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเรียนรู้อย่างมีความสุขของนักเรียน ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียน ความเหมาะสมของบทเรียนในการเรียนการสอน สื่อในการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนการสอน และคุณลักษณะของครู (อิสรา จิตตะโล, 2559)

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ตามแนวคิดทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นแบบแผนของการจัดการเรียนการสอนหรือการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่กำหนดขึ้น ผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้บรรลุเป้าหมายอย่างเป็นระบบ เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการ (ทิตินา แคมมณี, 2551) โดยใช้หลักการ บูรณาการความรู้ ความคิดกับคุณธรรม ร่วมกับการบูรณาการความรู้กับการปฏิบัติ และชีวิตจริงของนักเรียน และใช้รูปแบบการบูรณาการเนื้อหาสาระภายในวิชาเดียวกัน (Nested) ด้วยการสอดแทรกกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เข้าไปในการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เพื่อนำไปพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาให้ได้ผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนา (R&D) ประกอบด้วย 4 ระยะ ได้แก่ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา 3) นำรูปการจัดการเรียนรู้ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง และ 4) ประเมินผล

การใช้และปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียด ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยโดยสังเขป ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวรี เขต 1 จำนวน 32 รวมทั้งสิ้น 2,048 คน

กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง) จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 105 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จากการคัดเลือกโรงเรียนที่มีคุณสมบัติเข้าร่วมการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้ที่มีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

2.1.1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น

2.1.2 แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน

2.2 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือการวิจัย มีดังนี้

2.2.1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้ที่มีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา มีขั้นตอน ดังนี้

2.2.1.1 ศึกษาวิเคราะห์วิสัยทัศน์หลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พุทธศักราช 2561-2580 แนวทางการความฉลาดทางอารมณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และศึกษาสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้ที่มีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

2.2.1.2 ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้ที่มีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

2.2.1.3 นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 ท่าน พิจารณาคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ด้วยแบบประเมินคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผลการประเมินคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$)

2.2.1.4 นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปทดลองกับครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 3 คนที่สอนในรายวิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษา และวิชา

ภาษาอังกฤษ นักเรียนจำนวน 3 ห้องเรียน 105 คน ในโรงเรียนทานสัมฤทธิ์วิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัว เขต 1 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 และนำข้อค้นพบมาปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้สมบูรณ์

2.2.2 แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน เป็นตรวจสอบอารมณ์และความรู้สึกของนักเรียนที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมหรือการปฏิบัติตนในโรงเรียน ที่บ้าน และในชีวิตประจำวัน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตั้งแต่ 1-5 จำนวน 30 ข้อ โดยมีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของคู่มือการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

2.2.2.1 ศึกษาแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ รวมถึงงานวิจัยและตัวแปรความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนระดับประถมศึกษา และกำหนดองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 15 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความสามารถในการรับรู้และเข้าถึงอารมณ์จิตใจ ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ตนเอง และความสามารถในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ

2.2.2.2 สร้างแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับนักเรียน ฉบับครูผู้สอน และฉบับผู้ปกครอง ฉบับละ 60 ข้อ ที่ประกอบด้วยข้อความเชิงนิมิต (Positive Statement) และข้อความเชิงนิเสธ (Negative Statement) ชนิดละ 30 ข้อ

2.2.2.3 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาความสอดคล้องของข้อความคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา โดยข้อความคำถามที่มีคุณภาพตามเกณฑ์จะมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป (สมบูรณ์ สุริยวงศ์ และคณะ, 2544) จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญพบว่า แบบสอบถามแต่ละข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.80 - 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

2.2.2.4 นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักเรียน ครู และผู้ปกครองที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวนกลุ่มละ 30 คน แล้วมาวิเคราะห์หาคุณภาพของเครื่องมือ ด้วยการหาค่าความมีอำนาจจำแนกจากการทดสอบค่า t (t-test) และหาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับตามสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α) ของคرونบาค โดยข้อความคำถามที่มีอำนาจจำแนกจะมีค่า t ตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2540) และแบบสอบถามที่มีความเชื่อมั่นสูงจะมีค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.71 ขึ้นไป (เกียรติสุตา ศรีสุข, 2552) ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามพบว่า ข้อคำถามฉบับนักเรียนจำนวน 60 ข้อ มีค่า t ตั้งแต่ 1.94 - 4.13 และความเชื่อมั่นของแบบทดสอบมีค่าเท่ากับ 0.77 ข้อคำถามฉบับครูผู้สอนจำนวน 60 ข้อ มีค่า t ตั้งแต่ 2.51 - 5.74 และความเชื่อมั่นของ

แบบทดสอบมีค่าเท่ากับ 0.85 และ ข้อคำถามฉบับผู้ปกครองจำนวน 60 ข้อ มีค่า t ตั้งแต่ 2.26 - 4.79 และความเชื่อมั่นของแบบทดสอบมีค่าเท่ากับ 0.93

2.2.2.5 จัดทำแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ฉบับนักเรียน ฉบับครูผู้สอน และฉบับผู้ปกครอง โดยคัดเลือกข้อคำถามมีคุณภาพตามเกณฑ์มากที่สุดจำนวน 30 ข้อ ประกอบด้วย ข้อความ (Positive Statement) จำนวน 15 ข้อ และข้อความเชิงนิเสธ (Negative Statement) จำนวน 15 ข้อ

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลผลการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ จากการประเมินคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ และผลการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน

3.2 ผู้วิจัยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้ โดยดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ด้วยการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การวางแผนการจัดการเรียนรู้ (Plan) การจัดการเรียนรู้ (Act) การสังเกตและประเมินผล (Observe) และการสะท้อนผลเพื่อพัฒนา (Reflect) กับครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 3 คน ที่สอนในรายวิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษา และวิชาภาษาอังกฤษ นักเรียนจำนวน 3 ห้องเรียน 105 คน ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 ดำเนินการวิจัย 4 วรรณรอบ ๆ ละ 3 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 12 สัปดาห์ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565

3.3 ผู้วิจัยประเมินประสิทธิผลรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยเปรียบเทียบผลการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระหว่างการใช้รูปแบบครั้งที่ 1 และครั้งที่ 5

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานผลการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน

4.2 คำนวณคะแนนพัฒนาการจากการเปรียบเทียบผลการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนครั้งแรกและครั้งสุดท้าย

ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงพัฒนา (R&D) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับ

ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 มีผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ **หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้** มี 9 ข้อ คือ 1) จัดกิจกรรมกลุ่ม ผูกทักษะทางสังคมให้แก่ผู้เรียน 2) ปลูกฝังคุณธรรมและคุณลักษณะที่พึงปรารถนา 3) เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ เรียนรู้จากประสบการณ์เดิม ประยุกต์ใช้ความรู้ใหม่ 4) เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ 5) ประพฤติตนในกรอบศีล 5 ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา 6) เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากที่ไม่พึงประสงค์ให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีมารยาทและคุณสมบัติของผู้ดี 7) จัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลาย ให้นักเรียนรู้สึกอิสระ 8) เสริมสร้างความรักและศรัทธาในการเรียนรู้ รักผู้อื่น ชื่นชมและศรัทธาในสิ่งรอบตัว เสริมสร้างความคิดเชิงบวก และ 9) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะกับธรรมชาติและ ความสนใจของผู้เรียน **วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้** มี 2 ข้อ คือ 1) เพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ตามศักยภาพของตน ใช้ความรู้และประสบการณ์เดิมเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ มีทักษะกระบวนการกลุ่มเพื่อสร้างความรู้และความคิดรวบยอดและเสริมสร้างคุณลักษณะด้วยตนเอง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและศาสนา และ 2) เพื่อให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความรักและศรัทธาต่อตนเอง ครูผู้สอน เพื่อนร่วมชั้น และผู้อื่น สามารถเข้าถึงอารมณ์จิตใจของตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการกับอารมณ์ตนเอง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ **กระบวนการจัดการเรียนรู้** มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข 2) เรียนรู้เพื่อพัฒนาจิต 3) สะท้อนคิดเพื่อสร้างคุณลักษณะ 4) เสริมสร้างทักษะทางสังคม และ 5) ประเมินอารมณ์แบบ 360° **การวัดและประเมินผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้** เป็นการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่มุ่งเน้นพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา และสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของรูปแบบ โดยอาศัยแนวคิดการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ใช้เครื่องมือวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่สะท้อนพฤติกรรม/ตัวบ่งชี้ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนอย่างแท้จริง ด้วยการประเมินเพื่อการพัฒนา (Formative Assessment) และการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังการใช้รูปแบบ (Summative Assessment)

2. ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานนทบุรี เขต 1 แสดงผลการเปรียบเทียบ

ผลการประเมินความความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนครั้งที่ 1 และ ครั้งที่ 5 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบผลการประเมินความความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนครั้งที่ 1 และครั้งที่ 5

ผู้ประเมิน		ผลการประเมินความฉลาดทางอารมณ์				
		ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 5	ผลต่าง	คะแนนพัฒนาการ	ระดับพัฒนาการ
1. นักเรียน	$\bar{x}$	2.26	2.79	+0.53	30.45	ปานกลาง
	S.D.	0.38	0.30			
2. ครูผู้สอน	$\bar{x}$	2.14	2.74	+0.60	32.25	ปานกลาง
	S.D.	0.38	0.44			
3. ผู้ปกครอง	$\bar{x}$	2.24	2.84	+0.60	34.09	ปานกลาง
	S.D.	0.56	0.33			

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ความฉลาดทางอารมณ์จากการประเมินตนเองของนักเรียนมีพัฒนาการระดับปานกลาง (คะแนนพัฒนาการ = 30.45) ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนจากการประเมินโดยครูผู้สอนมีพัฒนาการระดับปานกลาง (คะแนนพัฒนาการ = 32.25) และความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนจากการประเมินโดยผู้ปกครองมีพัฒนาการระดับปานกลาง (คะแนนพัฒนาการ = 34.09)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน 2 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ และ 2) การ

เรียนรู้อย่างมีความสุข สำหรับกำหนดรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุข 2) เรียนรู้เพื่อพัฒนาจิต 3) สะท้อนคิดเพื่อสร้างคุณลักษณะ 4) เสริมสร้างทักษะทางสังคม และ 5) ประเมินอารมณ์แบบ 360° เพื่อเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนนำไปวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา ขัมมณี ที่สรุปไว้ว่า การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ต้องผ่านการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เป็นระบบโดยคำนึงถึงทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อนำนักเรียนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ (ทิศนา ขัมมณี, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับ Joyce, B. et al. ที่กล่าวว่า ข้อคำนึงในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยไม่ควรยึดมั่นกับทฤษฎีหรือหลักการเรียนรู้ใดเพียงอย่างเดียว (Joyce, B. et al, 2004) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยอาศัยกระบวนการวิจัยเชิงพัฒนา (R&D) ที่มีดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเพื่อนำผลการศึกษาสู่การปรับปรุงการดำเนินงานในชั้นถัดไป มีการศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงรูปแบบการเรียนรู้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและจิตวิทยาการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย วัดและประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน และ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ที่มีความสุข มีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนรู้ มีการสะท้อนความคิดเห็นจากการปฏิบัติทุกขั้นตอน และผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ทำให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีคุณภาพและเหมาะที่จะนำไปใช้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนในโรงเรียน จึงกล่าวได้ว่า การวิจัยเชิงพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบช่วยให้การจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนมีประสิทธิภาพและส่งผลให้นักเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์ ดังเช่น ศศินันท์ ศิริธาดากุลพัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษ ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่อิงเนื้อหาสาระของรายวิชา โดยทดลองรูปแบบกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้านรวมกัน ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลองใช้รูปแบบความสามารถทางด้านความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ศศินันท์ ศิริธาดากุลพัฒน์, 2551) และ อรัญญา กุฎจอมศรี ได้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ SMILE ที่ประกอบด้วยขั้นตอนการสอน 5 ขั้นตอน คือ 1) ขึ้นร้องเพลง (Singing: S) 2) ขึ้นกระตุ้นความรู้ (Motivation: M) 3) ขึ้นปฏิสัมพันธ์ (Interaction: I) 4) ขึ้นเรียนรู้ร่วมกัน (Learning together: L) และ 5) ขึ้นประเมินผล (Evaluation: E)

หลังจากการนำรูปแบบที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่างพบว่า การจัดการเรียนรู้แบบที่สร้างขึ้นทำให้เด็กมีพัฒนาการความฉลาดทางอารมณ์สูงขึ้นในทุกด้าน (อรัญญา กุฎจอมศรี, 2557)

2. จากผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ และการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 เมื่อเปรียบเทียบผลการประเมินครั้งที่ 1 กับครั้งที่ 5 พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์จากการประเมินตนเองของนักเรียนมีพัฒนาการระดับปานกลาง (คะแนนพัฒนาการ = 30.45) ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนจากการประเมินโดยครูผู้สอนมีพัฒนาการระดับปานกลาง (คะแนนพัฒนาการ = 32.25) และ ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนจากการประเมินโดยผู้ปกครองมีพัฒนาการระดับปานกลาง (คะแนนพัฒนาการ = 34.09) การที่นักเรียนมีพัฒนาการความฉลาดทางอารมณ์เป็นผลมาจากการบูรณาการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนด้วยการนำกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปใช้ ประกอบด้วย 1) การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุข 2) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิต 3) การสะท้อนคิดเพื่อสร้างคุณลักษณะ 4) การเสริมสร้างทักษะทางสังคม และ 5) การประเมินอารมณ์แบบ 360° เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมและการแสดงออกทางอารมณ์ที่ถูกต้อง จากแนวคิดพื้นฐานที่ใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

2.1 ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ (The Buddhist Integral Theory) เป็นแนวคิดพื้นฐานสำหรับหลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในงานวิจัยครั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนมุ่งเน้นการปรับปรุงพฤติกรรมผู้เรียนด้วย 1) การปรับปรุงพฤติกรรมด้วยศีล เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งควบคุมไม่ให้เกิดการกระทำที่ไม่ดี อันมีผลต่อตนเองและสังคม 2) การปรับปรุงพฤติกรรมด้วยจริต เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากที่ไม่พึงประสงค์ ให้เกิดการปรับตัวเพื่อให้ตนเองมีความสุข และเกิดสันติต่อสังคม และ 3) การปรับปรุงพฤติกรรมด้วยกรอบเสขยัตถ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งส่งเสริมบุคลิกภาพ ความระเบียบเรียบร้อย มารยาท และเป็นที่ศรัทธาของผู้พบเห็น โดยพฤติกรรมนี้มีส่วนสัมพันธ์กับอารมณ์ของผู้เรียน ดังที่ กรมสุขภาพจิต อธิบายว่า พื้นอารมณ์เป็นส่วนสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมและบุคลิกภาพของคน การเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์จึงเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นการแสดงออกที่ส่งผลต่อพื้นอารมณ์และสภาวะจิตภายในตัวบุคคล (กรมสุขภาพจิต, 2545) ดังนั้น การนำทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธมาบูรณาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนจึงช่วยพัฒนาสภาวะจิตและพื้นอารมณ์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและคุณลักษณะบ่งชี้ความฉลาดทางอารมณ์ตามองค์ประกอบ 3 ด้านที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น ได้แก่ 1) ความสามารถในการเข้าถึงอารมณ์จิตใจทั้งของตนเองและผู้อื่น 2)

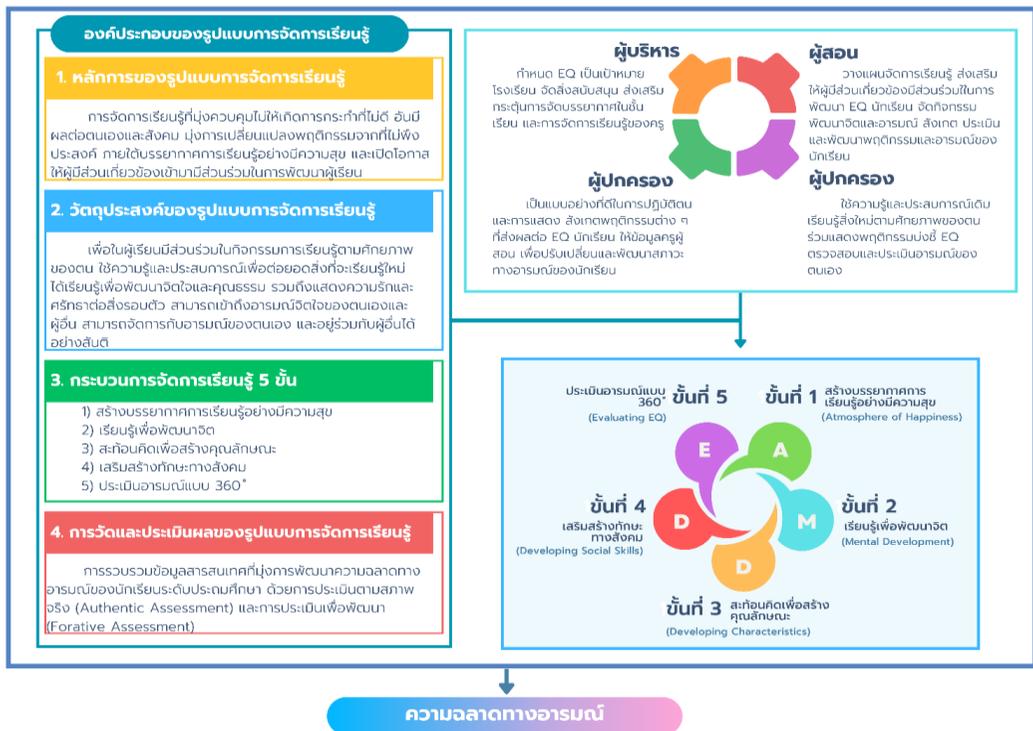
ความสามารถในการจัดการกับอารมณ์ตนเอง และ 3) ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ พัฒนาการความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กัญญา สรรพศรี และคณะ ที่ได้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ด้านศีลส่งผลให้นักเรียน มีระเบียบวินัย สำรวมกายและวาจา ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีสัมมาคารวะ มีจิตสาธารณะช่วยเหลือผู้อื่น มีความพร้อมในการเรียน มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย สามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมีครูมากำกับดูแล ความฉลาดทางอารมณ์ด้านสมาธินักเรียนมีสมาธิดีขึ้น นิ่งไม่วอกแวก มีความเพียรพยายามในการทำงานเพิ่มขึ้น ตั้งใจเรียนมีสมาธิในการเรียน มีความเข้มแข็งทางอารมณ์ ทำงานที่ครูมอบหมายได้ถูกต้องและส่งทันตามกำหนดเวลา ส่วนความฉลาดทางอารมณ์ด้านปัญญา นักเรียนมีความตั้งใจในการเรียนและมีทักษะในการคิดเพิ่มขึ้นมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดีขึ้นทุกข้อ (กัญญา สรรพศรี และคณะ, 2562) และสอดคล้องกับ Gunasekare, T. P. and Dissanayake, D. ที่อธิบายว่าการสอนพระพุทธศาสนา ช่วยพัฒนาคุณภาพจิตและอารมณ์ โดยมีหลัก 7 ประการที่ช่วยพัฒนาจิตใจให้สงบแม้ว่าจะอยู่ภายใต้ความตึงเครียด ประกอบด้วย การยึดหลักคุณธรรม ความมั่นคงที่เกิดจากศรัทธา จิตที่ได้รับการพัฒนาแล้วจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความสมดุลและความมั่นคงทางจิต ความรู้สึกได้ถึงเป็นอยู่ที่ดี จิตที่มีปัญญาตระหนักรู้ การรู้แจ้งเห็นจริงซึ่งสังขธรรม และการหลุดพ้น (Gunasekare, T. P. and Dissanayake, D., 2015)

2.2 การเรียนรู้อย่างมีความสุขเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากความสุขจะทำให้ผู้เรียนสนใจ กระตือรือร้น และพร้อมที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดความใฝ่รู้ มีความรู้สึกภาคภูมิใจในใจตนเอง มีความสุขและสนุกสนานในการเรียน โดยครูผู้สอนต้องมีความเป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน ตระหนักถึงความเป็นมนุษย์ของผู้เรียน เข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียน และจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักการสำคัญที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนครั้งนี้ ประกอบด้วย 1) มุ่งเน้นให้ครูผู้สอนสร้างความรักและความศรัทธาให้กับผู้เรียน 2) จัดสภาพการเรียนรู้ให้มีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระและมีความสุขสนุกสนาน และ 3) จัดกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์ ให้ผู้เรียนมีความสุขจากการช่วยเหลือและร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งเมื่อนักเรียนอยู่ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนุกสนาน จะช่วยให้มีอารมณ์เบิกบานแจ่มใส การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนมีความรักและศรัทธาต่อสิ่งรอบตัว มีความสุขจากการช่วยเหลือ ยอมรับตนเองและผู้อื่น จะช่วยให้พวกเขาสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น จึงกล่าวได้ว่า พัฒนาการความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนส่วนหนึ่งจึงเกิดจากการที่นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับหลักการของ พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพยาว์ ยินดีสุข ที่ว่า การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิภาพการสอน บรรยากาศเชิง

บวก็จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดี มีความตั้งใจ และใช้เวลาในการเรียนรู้อย่างเต็มที่ (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และพะเยาว์ ยินดีสุข, 2558)

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบใหม่ที่เป็นผลจากการวิจัยคือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้ที่มีความสุขเป็นฐาน ที่เน้นการนำไปใช้พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุข (2) เรียนรู้เพื่อพัฒนาจิต (3) สะท้อนคิดเพื่อสร้างคุณลักษณะ (4) เสริมสร้างทักษะทางสังคม และ 5) ประเมินอารมณ์แบบ 360° และ 4) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งยังกำหนดบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ครูผู้สอน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และนักเรียน เป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่ชัดเจนและเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนให้บรรลุเป้าหมาย ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้ที่มีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นครั้งนี้ เป็นหนึ่งของความพยายามในการเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ให้เกิดขึ้นในวัยเรียน ตามเจตนารมณ์ของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) สอดรับวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ และคุณธรรม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียน 2 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ และ 2) การเรียนรู้อย่างมีความสุข มีการกำหนดกระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข 2) เรียนรู้เพื่อพัฒนาจิต 3) สะท้อนคิดเพื่อสร้างคุณลักษณะ 4) เสริมสร้างทักษะทางสังคม และ 5) ประเมินอารมณ์แบบ 360° เพื่อเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนนำไปวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้ 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา สามารถนำไปบูรณาการการจัดการเรียนรู้ได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเฉพาะวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และวิชาสังคมศึกษา ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใน 5 ขั้นตอนที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันเริ่มด้วย การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุข การเรียนรู้เพื่อพัฒนาจิต การสะท้อนคิดเพื่อสร้างคุณลักษณะ การเสริมสร้างทักษะทางสังคม และการประเมินอารมณ์ของผู้เรียน 2) ความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คุณธรรมความดีงาม และทักษะทางสังคมเป็นองค์ประกอบ ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้เรียนจะไม่เกิดขึ้นหากครูผู้สอนไม่นำหลักการแนวคิดดังกล่าว มาบูรณาการเป็นกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนในทุก ๆ ครั้งที่สอน ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้ 1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนกลุ่มทดลองใช้รูปแบบกับกลุ่มปกติเพื่อตรวจสอบและยืนยันประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในอีกมิติ 2) ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้หรือหลักสูตรการฝึกอบรมตามทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธและการเรียนรู้อย่างมีความสุขเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนที่ไม่ต้องบูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2545). คู่มือความฉลาดทางอารมณ์. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- กรมสุขภาพจิต. (2559). เชื่อมันเด็กไทย...ไอคิวดี อีคิวเด่น “การสำรวจสถานการณ์ระดับสติปัญญา (IQ) และความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ในเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พ.ศ.2559”(อินเทอร์เนต). เรียกใช้เมื่อ 31 มีนาคม 2566 จาก [https://th.rajanukul.go.th/_admin/file-download/5-5748-1473733031 .pdf](https://th.rajanukul.go.th/_admin/file-download/5-5748-1473733031.pdf)
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กัญญา สรรพศรี และคณะ. (2562). การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 19(2), 101-112.
- กิตติวดี บุญชื้อ และคณะ. (2540). ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข ต้นแบบการเรียนรู้ทางด้านหลักทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- กุสุมา เมฆะวิภาต. (2560). บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสถานศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 13(2), 156-169.
- เกียรติสุดา ศรีสุข. (2552). ระเบียบวิธีวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). เชียงใหม่: โรงพิมพ์ครองช่าง.
- ทิตนา แคมมณี. (2551). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข. (2558). การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2540). สถิติวิทยาการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2559). Learn How to Learn ให้ความรักก่อนให้ความรู้. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: อริยชน.
- ศศินันท์ ศิริธาดากุลพัฒน์. (2551). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษ. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- สมบุญ สุธียวงศ์ และคณะ. (2544). ระเบียบวิธีวิจัยทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580). (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อรรถัย มีแสง. (2555). ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อรัญญา กุฎจอมศรี. (2557). การพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัยด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ SMILE. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุสิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อิสรา จิตตะโล. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้อย่างมีความสุขของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์. วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 22(1), 386-396.
- Gunasekare, T. P. and Dissanayake, D. (2015). EMOTIONAL STABILITY: FROM THE BUDDHISM LENS. Proceedings of Academics World 13th International Conference, Colombo, Sri Lanka. Retrieved December 24, 2015, from <http://ssrn.com/abstract=2736019>
- Joyce, B. et al. (2004). Model of Teaching. (7th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Labby, S. F. C. et al. (2013). Emotional Intelligence Skills and Principal Characteristics. Journal of Education Research, 7(4),257-268.
- Mayer, J.D., et al. (2000). Models of Emotional Intelligence in Sternberg, R. J. (ed.), Handbook of Intelligence (396-420). New York: Cambridge University Press.